

Nøkur orð um norska tónaskaldið og eina vitjan hjá honum í juni 1985

Í ár 17. apríl vóru liðin 100 ár, síðani Harald Sæverud varð borin í heim á Nordnæs í Bergen. – Jeg er født på en kirkegård – plagdi Sæverud at siga. Har hann búið í Bergen, hevði ein kirkjugarður verið. Hesin æt St. Paul-kirkegården. Hann lá tætt við har, sum akvaríið í Bergen liggur í dag. Í 1890 vóru íbúðir byggar har. Í einum av hesum íbúðum vaks Harald Sæverud upp.

Fyri Sæverud var tónleikurin hansara eitt og alt. Hann kom sum heilt ungur á Musikakademiet í Bergen og lærði klaverspæl og tónseting. Ein av bestu vinnum hjá Harald Sæverud var Ludvig Mowinckel jr., sonur borgmeistarans í Bergen, sum seinni bleiv »stortingspræsident« og forsætisráðharri. L. Mowinckel var leiðari av ymiskum orkestrum í Bergen og spældi fyrsta tónleikastykkið hjá Harald Sæverud, sum hann hevði gjørt, m.a. kann nevast Huldredans, sum eisini varð spælt í Kristiania (Oslo). Tað, sum dró hjá Harald Sæverud, var orkesturtónleikur. 1916 fór hann undir at smíða fyrsta satsin til 1. symfoniina hjá sær. Hann fór til Oslo og vísti so matum monnum sum Christian Sinding og Gerhard Schjelderup henda satsin. Teimum dámdi sera væl verk hansara, og tað bleiv spælt í Oslo og varð væl umtókt.

Harald Sæverud droymdi um at koma til Berlin. Hetta eydnaðist honum væl hjálptur av vini sínum L. Mowinckel – bæði moralskt og peningaliga. Sjálvur Ludvig Mowinckel hevði leigað Berlinerfilharmonikararnar at spæla norskan tónleik og ímillum onnur norsk verk var 1. satsur hjá Sæverud av 1. symfoni hansara. Sæverud kundi stoltur skriva heim... »at jeg er en ægte komponist«, tí í Berlin var hetta væl móttikið.

Harald Sæverud dvöldi í Berlin líka til 1922 og kom aftur til Bergens. Sjálvur Carl Nielsen dámdi væl tónleikin hjá Sæverud. Hann væntaði nógv av Sæverud og gav honum gott skoðsmál.

Bergen er býurin við tónum í tónleiki – Ole Bull og Edvard Grieg er komponistar og tónleikarar, sum hava sett djúp spor eftir seg á hesum staði. Her var eisini lagdur grundarsteinurin undir tí fyrsta norska tónleikarafelagnum Harmonien, sum hevur røtur líka aftur til 1765. Hetta felag hevur spælt orkesturtónleik fyrri fólk í Bergen síðani tá.

1923 fekk Sæverud taktstokkin og stjórnaði symfoniorkestrinum í Bergen. Hetta dámdi honum. Nú var hann so nær við ljómgóðsð hjá sær – orkestrinum, at hann kundi oysa av síni keldu og geva øðrum. Mong av orkesturtónseting-

um hansara sóu dagsins ljós her.

Í hesum tíðarskeiði var hann uppfataður sum ein nýttímans tónasmiður og fekk ikki altíð so gott skoðsmál fyri avrik sitt, men í 30-unum broyttist tónasmið hansara. Hann gjørdist meira heiltikin í harmoni-um og meira lagligt ljóð var í tónunum. Hann hevði bygt sær hús á Siljustøl í Rådal, gift seg og fingið trígjar synir – Sveinung, Tormod og Ketil. Her hevði hann samband við náttúruna, so tað munti. Her var tann besti íblásturin – besta keldan til ta skapandi megina í tónleiki hansara. Fólk, blómur, trø og friður. Eitt paradís á Guds grønu jørð.

Fyrr hevði hann bert skrivað fyrri orkestr, men nú fór hann at skriva fyrri klaver. Her komu fleiri klaverstykki úr hond hansara. Tað, sum er mest gitíð av hesum, er Rondo amorusu og Kjempeviseslåten. Íblásturin til Rondo amorusu fekk hann av soninum Sveinung, sum sat á gólvinum og skræddi strimlar av einari bók. Sæverud sat við klaverið og improviseraði. Hann spældi heldur sorgarandið: »Er du bedrøvet far?«, spurdi Sveinung – »Ja, jeg er bedrøvet«. Tónarnir vórðu endurtíknir og úr hesi samtalumillum Sæverud, sonin og við klaverinum sum triðja manni, bleiv hetta til klaverstykkið Rondo amo-

rosu til. Spurdur hvat hansara størsta musikalska uppliving var, segði hann, var tá ið hann fekk høvi til at skriva niður Rondo amorusu. Hann hevði ikki klárað hetta einsamallur, men væl hjálptur av soninum... men et barn hadde funnet nøklen til mitt »melodigjemme«, – hadde åpnet vegen som fører inn til »oppkommet«. At skriva tónleik um eina barnasál, helt hann vera ta størstu uppliving, hann gjørdi í lívinum.

Kjempeviseslåten var komponeraður undir krígunum. Tónleikurin er eitt mótmæli móti tyska hersetingarvaldinum. Trígjar symfonir komu úr hond hansara um somu tíð, og var hetta hansara musikalski mótsøðubardagi. Ein av hesum symfonium, Sinfonia Dolorosa (Pínslu symfoniin) hevur hann ognuð minnum um vinin Audun Lavik, sum týskarar tóku av døgum.

Eitt av høvuðsverkum Harald Sæveruds – tónleikurin til Per Gynt – stendur sum eitt grønt siglingarljós á tónleikarferð hansara. Tað var torført at fara undir hesa uppgávu, tá ið hann var spurdur av Tí Norska teatrinum í Oslo um at gera eina nýggja tulkning av Per Gynt hjá Henrik Ibsen. Hetta var ikki lætt uppgáva, tí tónleikurin hjá Edvard Grieg, sum snúði seg um sama evnið, var farin um tann víða heim. Hesin sjónleikur

skuldi á fyrsta sinni framførast nú á nýnorskum. Harald Sæverud var í íva, men avgjórði so at fara undir uppgávuna.

Fjölmiðlarnir vóru ikki blíðir ímóti hesum tiltaki. Teir vóru ímóti tí nýnorska, ímóti Harald Sæverud og at ein »antiromantisk« tulkning av Per Gynt fór at siggja dagsins ljós. Men tá ið stykkið var frumframt í 1948, varð tað sera væl móttikið og ein svenskur ummælari helt hetta vera betri enn tað hjá Edv. Grieg, tí persónarnir vóru væl betur lýstir. Harald Sæverud setti seg sera væl inn í hetta stykkið og gjørdi sær stóran ómak at fanga tað, sum íbæði sjálvur hevði skrivað um tónleikin til henda sjónleik.

Per Gynt-tónleikurin var tann tónleikurin, sum var tan best umtókti tónleikurin í konsertsalinum. Hann hevur samansjóðað eina rúgvu av tónum t.d. í ballettini Ridder Blåseggs Mareritt (1960), fagott-konsert (1963), symfoni (1966) og Overtura monumentale (1976) og var hetta til vígluna av Grieghøllini í Bergen 1978.

Tað verður ov drúgt at umræða alt hansara virki og hugsan um tónleik. Men lat tað verða sagt, at síðsta verkið skrivaði hann sum 92 ára gamal, ein sonatina fyrri bratsj og piano. Hann doyði í 1992 – 95 ára gamal.

Hetta verður skrivað, tí

runnin eru 100 ár síðani hesin maður sá dagsins ljós. Tá ið Fuglafjarðar gentukór var á konsertferð í Noregi í 1985, vóru vit og vitjaðu á Siljustøl og gjørdist henda vitjan ein uppliving, ið seint verður gloymd. Skrivað er á donskum, tí hetta verður nýtt í øðrum høpi.

Um valgið Siljustøl sigur Sæverud. Ein stólar (vit hava navnðið í føroyskum t.d. við Laksa – millum Oyndarfjørð og Hellurnar – Inni á Stølum) er fyri mær miðdepilin í hesum heimi, har helmingurin er fornt lendi og hin helmingurin er dyrkað lendi. Hetta var ein partur av orðinum. Hin partin fekk hann frá kendu myndini hjá Christian Skredsvig: Drongurin við Seljufloytuni, men hann valdi formin silju, sum gav honum kenslu av várligari, angandi sejuvatu. Hetta ljóðaði betur, enn tað heldur ljóðleysa selja. Orðið Siljustøl gav honum kenslu av at hesin bústaðurin við lyngi, kjarri, og trøum gav honum anda, trivna og íblástur. »Ja, ja, flennið tit bara, tá ið tað kemur har til, er tað ein frøi at vera ein Býtlingur sum eg!«

Et besøg med Fuglafjarðar gentukóri hos Harald Sæverud på Siljustøl fredag den 28. juni 1985.

Síðst í juni mánd 1985 drog Fuglafjarðar gentukór frá Fuglefjord (24. juni 1985) på Færøyna til Bergen på konsertur. Turen blev arrangeret af Per Erik Hals og hans kone Elisabeth Hals. Elisabeth er fra Fuglefjord og er kusine til artikelskrivnen. Koret kom til at bo på Skeie skole i Rådal i en uge.

Denne turen står for os som en skøn og klar komet på den klare vinterhimmel som noget især specielt efter min opfattelse. Den bergenienske tonehimmel førte os fra Trolldhaugen til Lisøy til Siljustøl. Det var om eftermiddagen vi kom til Siljustøl fredag den 28. juni 1985 og blev modtaget af selveste Harald Sæverud. Et kuld færøyske jenter og dets ledere skulle nu overvære en mesters forklaring omkring sit musikalske og musikalske liv med ord og toner. O, hvilken udstråling. Et musikalsk menneske af dimensioner. Tænke sig, at man har siddet ved Gamaliets fødder og hørt manden fortælle om sin musik. Der var glød og røde gnister på det musikalske ildsted den eftermiddag. Jenterne stod og lyttede til hans ord med omhu og omtanke.

Hvad var det, som svævede over hans stemme og iver? Var det hans for-